

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **НАТАЛИЯ АТАНАСОВА БЕКЯРОВА**,
ръководител на катедра „Национална и международна сигурност”,
факултет „Национална сигурност и отбрана” на Военна академия
„Георги Стойков Раковски” София, бул. „Евлоги Георгиев” № 82,
тел. 02/ 92-26-543

За дисертационния труд на **Пламен Стефанов Христов** на тема
„Енергийната компонента при решаването на Кипърския въпрос“
за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“
в професионално направление 9.1. „Национална сигурност“,
докторска програма „Военнополитически проблеми на сигурността“

2017

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на представени от докторанта: дисертационен труд; автореферат; справка за приносите в дисертационния труд; както и публикации, свързани с темата на дисертационното изследване.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Изследването на енергийната компонента при решаването на Кипърския проблем е слабо изследвана и малко популяризирана тематика, макар че в последните години залежите на газ във водите между трите континента Европа, Азия и Африка са трайно в центъра на международни икономически и геополитически интереси.

До скоро известната научна продукция по кипърската тема се свързваше преди всичко със сложните исторически натрупвания, етнически и териториални проблеми. В последните години акцентът на Кипърския въпрос се премести върху вариантите за обединение на разделения остров и сложните икономически и социални проблеми, които съпътстват подобно решение. Най-често Кипърският проблем се анализира и интерпретира в контекста на традиционните противоборства между Турция от една страна и Р Кипър и Гърция, от друга. Твърде мащабен е обемът на публикации по Кипърския въпрос именно в тази светлина. Сред популярните автори от англоезичната, руската и българската научни школи следва да се споменат : James Ker-Lindsay „Resolving Cyprus: New Approaches to Conflict Resolution“, 2014; The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know, James Ker-Lindsay, Hubert Faustmann „The Government and Politics of Cyprus“ , Peter Lang, 2008; Andrekos Varnava „Reunifying Cyprus: The Annan Plan and Beyond“, 2009 и др; Леонид Н.Анисимов „Проблема Кипра: исторически и международно-правови аспекти“ и много други.

В смисъла на горепосоченото дисертационния труд на Пламен Христов е *оригинален и новаторски* като подход, при който се прави опит за намиране на общо решение на сложните проблеми на Близкия изток и разделения остров Кипър. Независимо от това, в редица съвременни публикации могат да се срещнат достатъчно данни, които свързват енергийната компонента и по-специално добивът на газ в Източното

Средиземноморие с актуалното развитие и перспективите за разрешаването на Кипърския въпрос.

Основното съдържание на дисертационния труд напълно съответства на изследваната проблематика. Редно е да се отбележи, че този тематичен кръг не е плод на случаен интерес. Енергийните проблеми в Средиземноморието трайно интересуват Пламен Христов, защото той има самостоятелни публикации по сходни въпроси от времето, преди ангажиментите му по докторантурата и написването на дисертационния труд. Това е ясно видимо от лекотата с която се интерпретира научната фактология и се правят обосновани и целенасочени изводи. В битността си на държавен експерт в Министерството на външните работи и като човек ползващ свободно английски и гръцки езици, той е успял да съчетае интересите си към разработваната тема с възможността да ползва материали от разнообразни и авторитетни източници на различните езици, което допълнително е повишило качеството на представения за рецензия научен продукт.

2.Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд, разработен от докторанта на самостоятелна подготовка *Пламен Христов* има изключителна актуалност за процесите на сигурност и стабилност в Югоизточната част на Европа, в Средиземноморието и Близкия изток.

Формулираната тема предполага интердисциплинарния характер на изследването, защото то съчетава класическите научни парадигми на политическите науки със сериозни познания в областта на енергийните проблеми, икономическите науки, както и задълбочени познания в сферата на международното право.

Структурата на дисертационния труд е решена при спазването на задължителните елементи – увод, изложение и заключителна част - с което са изпълнени законовите изисквания. В конкретния случай дисертацията се състои от *увод, четири глави, общи изводи и препоръки от дисертационното изследване, научни и приложни резултати, публикации на автора в сферата на представеното изследване,*

библиография и приложения. В представения вид обемът на работата е 183 страници.

Уводната част е решена съобразно общоприетите стандарти, като са допуснати известни отклонения. След представените *обект* и *предмет* на научното изследване са посочени и поставените *изследователска* и *приложна* цели. Те са смислени и изпълними. Изследователската цел налага разкриване на съдържанието, мястото и ролята на енергийната компонента в съвременното състояние на Кипърския въпрос. Да се обоснове обективната необходимост от промяна в традиционното разбиране за Кипърския въпрос единствено като елемент от баланса на гръцко-турските отношения в контекста на противоречията в Егейско море и да се анализират в съвременните противоречията в Източното Средиземноморие. Що се отнася до приложната цел – тя се свързва с определянето на ефективни подходи и критерии за следене на състоянието, развитието и въздействието на енергийната компонента върху Кипърския въпрос.

Амбициозно представени са *осем изследователски задачи*, работна хипотеза, методите и инструментариума на научното изследване.

Наред с това авторът въвежда важни ограничения в хранологическите рамки на анализа в две насоки – общото състояние на кипърския въпрос, който се разглежда след фактическото разделяне на о-в Кипър през 1974 г. Що се отнася до енергийната съставляваща на кипърският въпрос – тя се анализира във времето от възникването и формирането на проблема през есента на 2011 г., когато правителството в Никозия пристъпва към изследване и проучване на залежите от природен газ в своята изключителна икономическа зона - до септември 2016 г.

Предложената структура е удачна и дава възможност за развитие на ключовите въпроси, очертаващи ролята на енергийния фактор за евентуалното разрешаване на Кипърския проблем.

Първата глава *„Параметри и политики за енергийна сигурност на държавите от Източното Средиземноморие”* е подчинена на въпросите свързани с енергийната сигурност и нейните измерения за Р Кипър, Гърция, Турция, Египет и Израел. За отбелязване е, че енергийната

сигурност е разгледана по класическата схема, като сигурност на достъпа до енергийни ресурси, сигурност на доставките и трасетата и сигурност на потреблението на енергийни ресурси.

На базата на широки икономически познания и актуални източници на информация се прави цялостен анализ на енергийната политика на посочените държави. Ясно са очертани различията в стратегиите на Гърция и Р Кипър от една страна и Турция от друга. За целта се използват и множество международно-правни аргументи. Това е позволило на автора да защити категорично енергийната компонента като нов фактор в развитието на Кипърския въпрос. Направените изводи са логични и обосновани.

Втората глава под заглавие *„Геополитика и геоенергийна политика на глобалните и регионални сили“* отново ангажира предимно с енергийни въпроси, като се представят различните геополитически конфигурации на основните държавни актьори в Средиземноморието. Наред с това обаче, се разкриват и важни особености на общата политика и политиката за сигурност на отделните страни. Посочват се спецификите на двете основни геополитически и геоикономически оси Гърция – Р Кипър – Израел и Гърция – Р Кипър – Египет. Задълбочено се аргументират позициите на основните играчи измежду великите сили по ключовите енергийните проблеми в Средиземноморието.

Третата глава *„Измерения на зависимостта между Кипърския въпрос и Близкоизточния конфликт“* разширява енергийния контекст на изследването и удачно ни въвежда в актуалните политически измерения на Кипърския въпрос и на Близкоизточния конфликт. В тази глава най-ясно може да се открие научната новост на изследването, която показва, че именно чрез енергийната компонента е възможно да се развият политическите усилия за разрешаването на Кипърският проблем. Систематизацията на въпросите и начина на тяхното представяне е логичен и необходим. Демонстрира се зависимостта между политическите и енергийните измерения и в двата случая. Удачно се интерпретират някои сходства в съдържанието, развитието и възможните решения на Близкоизточния и Кипърския въпрос.

Четвъртата глава „Възможни направления в решаването на Кипърския въпрос, отчитащи енергийната компонента“ отново ни връща към енергийните проблеми, като ни ангажира с популярната *Европейската стратегия за енергийна сигурност*, както и с различните други регламентиращи документи на ЕС. На тази основа са представени различни сценарии за развитие (решаване) на Кипърския въпрос, като отново в центъра на решенията се залага на енергийната компонента. Правилно е посочено, че тези сценарии са с различна степен на вероятност, да се осъществят. Уместно е представена необходимостта от въвеждането на енергийна компонента в позицията на България по намирането на трайно разрешаване на Кипърския проблем.

Представените приложения допълнително оформят завършения вид на изследването. В тях е направен списък на използваните съкращения, както и на приложените графики и таблици.

3. Характеристика на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд. Достоверност на материала

Изведените научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд са коректно представени, важни и оригинални. В голямата си част те са лично дело на докторанта. Приносите са систематизирани в научни и научно-приложни *резултати*, като във всяка от категориите са представени по три резултата, които са добросъвестно описани. Те са достоверни, отговарят на действителното състояние на направеното изследване и изцяло се приемат.

Сред научните достойнства и приноси на дисертационния труд могат да бъдат посочени:

- Актуалността и научната новост на темата, успеха да се постигне логическа и систематична пълнота на изложението и да се включат всички най-важни страни от изследването на енергийния фактор в усилията да се разреши един дългогодишен конфликт. В този контекст са посочени възможните сценарии за развитието и разрешаването на Кипърския въпрос.

- Направен е задълбочен анализ, сравнение и оценка на енергийната геополитика на регионалните и глобални сили във водите между трите континента Европа, Азия и Африка;

- Доказана е зависимостта между Кипърския и Близкоизточния конфликт и се търсят ефективни подходи за тяхното управление и разрешаване чрез използването на енергийния фактор;

- Дават се важни насоки за поведението и действията на българската страна в международното общуване и при отчитането на актуалните геоенергийни реалиности.

4. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството

Пламен Христов предлага 6 свои публикации в авторитетни издания. Четири от тях са в сп. Дипломатия и по една в сп. Геополитика и сп. Военен журнал. Всички публикации в различна степен са свързани с тематиката на настоящия дисертационен труд. Те са оригинални, самостоятелни изследвания и са отличен атестат за дълбочината на интересите и изследователския потенциал на автора.

5. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта

Библиографската основа на дисертационния труд е богата. Посоченият списък съдържа 139 източника на български, руски, английски и гръцки езици, които ясно личи, че се използват и цитират в работата. От тях 49 са на кирилица, 11 на гръцки и 79 на латиница.

6. Оценка за автореферата

Представеният автореферат отговаря на изискванията за подобен вид разработка. В него коректно и убедително са отразени общата характеристика, съдържанието на дисертационния труд и съответните научни и научно-приложни резултати.

7. Критични бележки

Наред с посочените положителни качества твърдя, че дисертационния труд на Пламен Христов би спечелил ако се вземат под внимание следните по-съществени бележки и препоръки:

1. Броят на научно-изследователските задачи е голям. Те са 8 на брой, което е твърде амбициозно за дисертационен труд и би било редно да се обобщят.

2. Забелязва се известно абсолютизиране на енергийния фактор. Наистина той е в основата на дисертационното изследване, особено в първите две глави, но не бива да се забравя, че Кипърски въпрос е преди всичко политически (териториален, етнически, верски). Освен това, именно този въпрос е обект на научното изследване.

3. Представения собствен опит на стр.15-16 не е подходящо да бъде част за текста на дисертацията. Това можем да бъде констатирано от представеното CV на докторанта.

4. Оформянето на уводната част не предполага вътрешни заглавия като „актуалност“ и „значимост“. Това просто се прави.

Не е редно трета глава да започва с уговорки по организацията и ограниченията на изследването, защото това е направено в уводната част.

5. Навсякъде цитирането, включително и на интернет източниците се прави, като се посочва както автора, така и заглавието на материала.

6. Редно е да се прецизират някои заглавия на параграфи. Например на стр. 29 срещаме заглавието „Сравнителен и съпоставителен анализ на политиките на енергийните държави в региона“. Трудно се установява разликата между двата анализа, при условие, че думите „сравнителен“ и „съпоставителен“ според „Българския синонимен речник“ означават едно и също.

7.Работата би спечелила, ако се разгърне анализа свързан със стратегията и българското външнополитическо поведение по отношение на конфликтите в Близкия изток и Кипърския въпрос в контекста на енергийната сигурност.

Направените бележки не намаляват достойнствата на представения научен продукт. Цялостната работа на Пламен Христов е атестат за задълбочен труд, както и активна и резултатна дейност на неговия научен ръководител.

8. Лични впечатления и други въпроси, по които рецензентът счита, че следва да вземе отношение

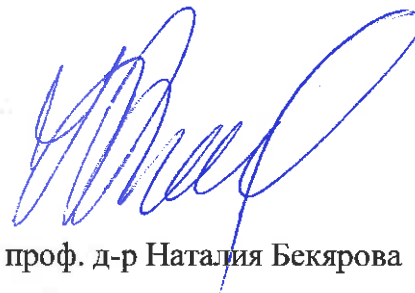
Личните ми впечатления са предимно от проведените срещи и разговори преди записването на Пламен Христов в докторантура, както и от проведеното обучение и изпити. Те са изцяло положителни и оставят

трайно впечатление за целенасоченост, упоритост и ярко изразена трудоспособност на докторанта.

9. Заключение

Въз основа на горепосочените оценки и на изведените научни и научно-приложни резултати в рецензирания дисертационен труд на тема „Енергийната компонента при решаването на Кипърския въпрос“, заявявам своята „положителна“ оценка и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди научната и образователна степен “Доктор” на **Пламен Стефанов Христов** в област на висше образование 9 „Сигурност и отбрана”, професионално направление 9.1 „Национална сигурност“, по научна специалност „Военнополитически проблеми на сигурността“.

Рецензент :

проф. д-р Наталия Бекярова

21.12.2017 г.